

Ášši/Sak 001/22	Sametingsráðet – plenumsaker	Dato: 25.01.2022-27.01.2022
-----------------	------------------------------	-----------------------------

Ášši/Sak 008/22	Sametingets plenum	Dato: 08.03.2022-11.03.2022
-----------------	--------------------	-----------------------------

Sametingsráðets redegjørelse om tiltakene i regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner

	Arkivsaknr. 20/1647
--	------------------------

Innledning

Sametingets plenum behandlet i desember 2020 «Sábme jállu» - sametingsmelding om likestilling der forebygging og bekjempelse av vold er et av innsatsområdene. Sametingets overordnede mål er et samfunn hvor alle lever uten frykt, vold og overgrep. Forebygging og bekjempelse av vold er et viktig arbeidsfelt for Sametinget. Vold i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet, og utgjør et omfattende samfunns- og folkehelseproblem. Det er en av de største likestillingsutfordringene med alvorlige konsekvenser for den som utsettes direkte og for den som lever i en tilværelse med vold. Vold i de samiske samfunn bremser utviklingen av de samiske samfunn og levesett. I denne sammenheng blir arbeidet mot vold et overordnet mål for Sametinget.

Forskning har vist at samer, og samiske kvinner spesielt, er mer utsatt for vold i nære relasjoner, enn befolkningen ellers. Ifølge levekårsundersøkelsen Saminor II har 49 % av samiske kvinner opplevd vold, og en femtedel av alle samiske kvinner har i løpet av livet blitt utsatt for seksuelle overgrep. Dette er alvorlige tall, og volden må derfor forebygges og bekjempes internt i de samiske samfunnene, men det er først og fremst et nasjonalt ansvar.

Når kriser inntreffer så viser tendenser at det også fører til mer vold i nære relasjoner. Ifølge FN har man sett en økning globalt i alle former for vold mot kvinner og barn siden koronapandemien brøt ut, og særlig vold i nære relasjoner. Pandemien har synliggjort behovet for økt beredskap mot vold og overgrep under kriser. En ny studie presentert mot slutten av 2021 bekrefter at pandemien kan ha ført til økt vold i nære relasjoner. I perioden mars 2020- desember 2020 økte antall anmeldelser av partnervold med over 50 prosent med tidligere. Det finnes ikke tall som sier noe om forekomsten i samiske samfunn.

Vold og overgrep, enten det forekommer under en pandemi eller ikke, er et menneskerettslig problem. Staten er menneskerettslig forpliktet til å forebygge, forhindre og bekjempe vold og overgrep. Arbeidet med å forebygge og bekjempe vold og overgrep pågår kontinuerlig.

Sametinget engasjerte seg som partshjelp for to voldsofre, som søkte om erstatning fra hjemkommunen for manglende oppfølging og inngripen i barndommen. Sametingets adgang til å erklære partshjelp i saken ble avklart av Høyesterett i 2020. Det ble inngått forlik mellom kommunen og voldsofrene før saken kom til ankebehandling i Lagmannsretten.

Denne redegjørelsen skal gi en oversikt over status på arbeidet mot vold og overgrep, og tiltakene i den nasjonale handlingsplanen for bedre forebygging og bekjempelse av vold og overgrep i samiske samfunn.

Frihet fra vold

I august 2021 ble regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021-2024 «Frihet fra vold» lansert. Målet med handlingsplanen er å sikre gode

forebyggende tiltak og likeverdige hjelpetjenester for alle som utsettes for vold og overgrep, uavhengig av hvem man er og hvor man bor.

For første gang har en nasjonal handlingsplan mot vold i nære relasjoner et eget innsatsområde om vold og overgrep i samiske samfunn. Det er en anerkjennelse av at bekjempelse og forebygging av vold i samiske samfunn ikke kun er et internt ansvar i de samiske samfunn, men et nasjonalt ansvar. Den samiske delen i handlingsplanen inneholder 20 tiltak for bedre forebygging og bekjempelse av vold og overgrep i samiske samfunn. Handlingsplanen er oversatt til nordsamisk.

Det er, og har vært, et behov for en styrket innsats for å sikre et likeverdig tilbud for den samiske befolkningen. Sametinget og samiske organisasjoner har de siste årene satt temaer som vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep på dagsordenen. En nasjonal handlingsplan med tiltak tilpasset og rettet mot det samiske samfunnet har vært etterspurt av det samiske samfunnet selv, og flere FN-komiteer har løftet frem behovet for konkrete tiltak. Særlig etter avdekkingen av omfanget av Tysfjordsakene, så har det vist at selv om modige enkeltpersoner står frem og løfter frem i lyset de ugjerningene de har blitt utsatt for, så må samfunnet som helhet jobbe sammen for at stillheten skal bli brutt og for å bekjempe volden.

Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen) sitt overvåkingsorgan, GREVIO, besøkte Norge i slutten av november 2021 og var opptatt av hvordan volden i de samiske samfunn skal bekjempes. Sametinget har hatt møte med, og levert innspill til GREVIO. Organet leverer sin rapport høsten 2022.

Det er en menneskerettslig forpliktelse for norske myndigheter å beskytte befolkningen mot vold, overgrep og annen inhuman behandling. Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen) innebærer en forpliktelse til å forebygge og bekjempe volden.

Videre gir FNs urfolkserklæring (UNDRIP) artikkel 22 andre ledd urfolk et særlig vern mot å bli utsatt for vold. UNDRIP uttrykker rettslig bindende standarder i urfolksretten.

Sametinget har i hele prosessen vært involvert i arbeidet med den samiske delen i handlingsplanen, og bidratt med innspill og forslag til tiltak. Det har vært gjennomført konsultasjoner med Regjeringen om handlingsplanen. Tiltakene skal følges opp av ansvarlige departementer, og tiltakene skal gjennomføres. I prosessen med å følge opp handlingsplanen har Sametinget jevnlig møter med ansvarlige departementer. Sametingets bidrag i prosessen vil forhåpentligvis gi en forutsetning for vekst og livsutfoldelse i Sápmi, og muligheten til å leve trygge og gode liv i samiske samfunn.

Målet med redegjørelsen er å identifisere hva vi i strategien kan arbeide direkte med på Sametinget. I den forbindelse er samarbeid med andre samiske institusjoner og organisasjoner et positivt bidrag. Sametinget trenger dessuten samarbeid med andre fagorganer på feltet. Tiltakene i den nasjonale handlingsplanen er et godt stykke på vei for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner, også i samiske samfunn. Veien til frihet fra vold er fortsatt lang, og mye arbeid gjenstår. Sametinget kan være en viktig bidragsyter til holdningsendring og til mer åpenhet om vold. I samarbeid med nasjonale myndigheter, og i dialog med offentlige etater bidrar vi til tiltak som forebygger og bekjemper volden. Noen av tiltakene i handlingsplanen ser vi at må jobbes videre med.

Oversikt over de ulike tiltakene

Innsatsområde 4: Bedre forebygging og bekjempelse av vold og overgrep i samiske samfunn		
54	Kartlegge kompetansesituasjonen og behovet for kunnskap og kompetanse på samisk og om samisk språk og kultur	KMD
55	Lansere e-læringsprogram om samer og nasjonale minoriteter	KMD
56	Styrke innsatsen mot vold og overgrep i reindriftssamiske samfunn gjennom å: a) Styrke kompetansen om reindriftsnæringen i det offentlige tjenesteapparatet b) Utarbeide informasjon til reindriftsnæringen om hjelpetilbud for voldsutsatte og voldsutøvere	JD, KMD, LMD JD, KMD, LMD
57	Styrke de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) sitt arbeid med vold og overgrep i samiske områder	HOD
58	Etablere et nasjonalt samisk kompetansesenter for familievern, barnevern og krisesentertilbud	BFD
59	Heve kunnskap og kompetanse om samisk språk og kultur i politiet	JD

60	Sørge for at reinpolitiet har kompetanse til å bidra til forebygging og oppfølging av saker om vold i nære relasjoner i samiske områder	JD
61	Tilpasse «Jeg Vet» og «Snakke sammen» til samiske forhold og sikre implementering i samiske områder	BFD
62	Oversette nettstedet plikt.no til samiske språk	JD
63	Ta i bruk nettstedet ovttas.no for å spre læringsressurser knyttet til vold og overgrep	KD
64	Ivareta det samiske perspektivet i arbeidet med å utvikle tilbudet til voldsutøvere og overgripere	HOD
65	Styrke krisesentertilbudet til den samiske befolkningen	BFD
66	Vurdere å etablere et eget barnehustilbud særlig tilrettelagt for barn i samisk kjerneområde	JD, BFD, HOD
67	Videreutvikle og implementere opplæringsprogram om barnevernets møte med urfolk og minoriteter	BFD
68	Vurdere behovet for særskilt informasjon og egne tiltak overfor samer som et eget punkt i veilederen for NAV-ansatte	ASD
69	Oppfordre til utvikling av kommunale handlingsplaner i forvaltningsområdet for samisk språk/kommuner med samisk befolkning	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
70	Etablere forum for utvikling av arbeidet mot vold og overgrep i samiske områder og utveksling av erfaringer og kompetanse mellom deltakerne	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
71	Styrke samarbeidet mellom norske myndigheter, Sametinget og samiske frivillige organisasjoner i arbeidet mot vold og overgrep i samiske samfunn	JD, ASD, BFD, HOD, KD, KMD, KUD, LMD
72	Utarbeide oversikt over forskning og forskningsbehov knyttet til vold og overgrep i samiske samfunn	JD
73	Styrke forskningen på vold og overgrep i reindriftssamiske samfunn	JD, LMD

Nærmere om innholdet i de ulike tiltakene

Flere av tiltakene omhandler for eksempel behovet for kompetanse og forskning, tiltak for styrket innsats i de ulike etatene og ressursentrene og tilpassing av ulike læringsressurser til samiske forhold og sikre implementering i samiske områder. Det er viktig at samfunnet har et likeverdig tjenestetilbud når skaden allerede har skjedd, men holdningsskapende arbeid er kanskje noe av det viktigste forebyggende tiltaket mot vold og overgrep. Å tilpasse læremidler om grensesetting, relasjoner og seksuelle krenkelse til samiske språk og forhold vil være

viktig, og det forutsetter også god samhandling mellom de ulike etatene. I det følgende vil redegjørelsen gå nærmere inn på innholdet til noen av tiltakene.

Styrking av krisesentertilbudet til den samiske befolkningen

Tiltak 65 i handlingsplanen er å styrke krisesentertilbudet til den samiske befolkningen.

Krisesentertilbudet er det eneste hjelpetiltaket med særlig kompetanse på å gi beskyttelse, sikkerhet, råd og veiledning til kvinner, menn og barn som blir utsatt for vold i nære relasjoner. Lov om kommunale krisesentre gir alle kommuner plikt til å sørge for et krisesentertilbud til kvinner, menn og barn utsatt for vold i nære relasjoner. Flere kommuner velger å inngå avtaler med andre kommuner for å kunne tilby et krisesentertilbud, men dette er ikke tilfredsstillende alle steder.

Utvidelsen av Regionalt samisk kompetansesenter for familievern og statlig barnevern er godt i gang med utvidelsen til å bli et Nasjonalt samiske kompetansesenter for familievern, barnevern og krisesentertilbud. Dette kan utgjøre en forskjell når det gjelder samisk språk- og kulturkompetanse også for krisesentertilbudet.

Bufdir utgir årlig en rapport med statistikk for krisesentertilbudene i Norge som publiseres på Bufdirs nettsider. Ifølge Bufdir finnes det 44 krisesentre over hele landet. Krisesentertilbudene i de samiske kommunene, og kommuner nærliggende det samiske samfunnene er varierende. Utfordringen som løftes er stram og presset kommuneøkonomi i kombinasjon med at dette er et lite brukt tilbud.

Et manglende krisesentertilbud i de samiske samfunnene er alvorlig. Sametinget er opptatt av det skal finnes et likeverdig tjenestetilbud for den samiske befolkningen. For at den nasjonale handlingsplanen skal kunne virke må det være et samspill mellom det samiske sivile samfunnet og aktørene. Vi kan ikke godta at samiske barn, kvinner og menn må leve med vold og frykt i sin hverdag. Det er essensielt å sikre krisesentertilbud der også den samiske delen av befolkningen får tilgang til hjelp i krise. Samisk krise- og incestsenter i Karasjok ble for eksempel lagt ned i 2019. Det finnes andre samiske kommuner som heller ikke har tilbud, og langt mindre tilbud der man blir møtt på eget språk og med nødvendig kulturkompetanse i sårbare menneskers verste livskriser. En avtale om et tilbud betyr nødvendigvis ikke at det er et reelt likeverdig tjenestetilbud til den samiske befolkningen. Sametinget er tydelig på at det skal finnes et likeverdig samisk krisesentertilbud. Myndighetene må ta en gjennomgang av situasjonen og sikre ressurser og finansiering for at slike tilbud i større og mer tilfredsstillende grad også blir tilgjengelig for den samiske befolkningen.

Samisk barnehus

Tiltak 66 i handlingsplanen er å vurdere å etablere et eget barnehusstilbud særlig tilrettelagt for barn i samisk kjerneområde.

Statens barnehus er et tilbud til barn og ungdom som kan ha vært utsatt for, eller har vært vitne til vold eller seksuelle overgrep, der det foreligger en politianmeldelse. Tilbudet er også for voksne med en psykisk utviklingshemming. Det er per i dag opprettet 11 barnehus i Norge. De ligger i Kristiansand, Stavanger, Bergen, Ålesund, Sandefjord, Moss, Oslo, Hamar, Trondheim, Bodø og Tromsø, med tre underavdelinger blant annet en i Kirkenes.

Statens barnehus står sentralt i arbeidet med å sørge for at barns rettssikkerhet ivaretas og at hjelpen til barn som utsettes for overgrep, mishandling og vold, eller er vitner til vold, er godt koordinert. For å sikre et likeverdig hjelpetilbud til den samiske befolkningen, er det behov for å innarbeide samisk språk- og kulturkompetanse i tjenestene. For å sikre at samiske barn får et tilbud tilpasset eget språk og kultur, bør regjeringen snarest begynne arbeidet med å etablere et eget barnehus særlig tilrettelagt for barn i de samiske kjerneområdene. Det er en selvfølge at voldsutsatte samiske barn skal få samme hjelp som alle andre barn i Norge. Tall fra barnehusene viser at det i 2020 ble gjennomført mer enn 5000 tilrettelagte avhør ved landets barnehus.

Regjeringen har bevilget midler til opprettelsen av et eget samisk barnehus, og med dette signalisert at eget samisk barnehus vil bli opprettet. Sametinget er opptatt av at dette følges opp og at tjenesten sørger for å styrke rettssikkerheten til samiske barn. Før oppdrag sendes så skal Sametinget konsulteres.

Behovet for samhandling, likeverdige tjenester og kunnskapsoppdatering

Tiltak 56 er todelt og omhandler å styrke innsatsen mot vold og overgrep i reindriftssamiske samfunn. Tiltaket skal både styrke kompetansen om reindriftnæringen i det offentlige tjenesteapparatet og utarbeide informasjon til reindriftnæringen om hjelpetilbud for voldsutsatte og voldsutøvere. I Reindriftnæringens hverdag fremkom det at en stor andel av reindiere er blitt utsatt for vold og trusler. Det er behov for mer kunnskap om dette. Det er viktig å ha dialog og involvering med næringen i spørsmål om forebygging av vold. NRL har vært involvert og har spilt inn forslag til tiltak til handlingsplanen. Denne dialogen vil fortsette.

Tiltakene 59 og 60 omhandler kunnskaps- og kompetanseheving om samiske språk og kultur hos politiet og reinpolitiet. Det er ønskelig at også reinpolitiet skal kunne håndtere saker om vold og overgrep, også i nær relasjon. Sametinget har videre påpekt behovet for reinpoliti i hele det samiske reindriftsområdet, og ikke kun i Finnmark og Nord-Troms.

Tiltak 61 omhandler å tilpasse «Jeg vet» og «Snakke sammen» til samiske forhold og sikre implementering i samiske områder. Snakkemedbarn.no er et digitalt opplæringsprogram om samtaler med barn, spesielt samtaler ved bekymring for om barnet er utsatt for vold eller overgrep. Jegvet.no er en kunnskapsbasert læringsressurs for alderstilpasset opplæring om vold, overgrep og mobbing i barnehager og skoler. Det er bred enighet om at det er viktig at barn og unge får opplæring om kropp, grenser og overgrep på en måte som er tilpasset barnas ulike bakgrunn og et mangfold i befolkningsgruppen. Det er dessuten viktig at undervisningsmaterieell finnes på det språket barna kan best. Samiske læremidler har Sametinget et særskilt ansvar for og finansierer samiske læremiddelprosjekter. Sametinget gir blant annet tilskudd til læremiddelprosjekt for grunnopplæringen som dekker ett eller flere av temaene kropp, seksualitet og grensesetting, forebygging av rus, vold og overgrep og forebygging av trakassering, krenkelser og diskriminering. En implementering og tilpassing av læringsressursene kan bidra til en styrking av opplæringen om kropp og grenser.

Tiltak 64 sier noe om å ivareta det samiske perspektivet i arbeidet med å utvikle tilbudet til voldsutøvere og overgripere. I denne sammenheng kan stiftelsen Alternativ til vold, som jobber med å tilpasse behandlingstilbudet sitt til den samiske befolkningen i Troms og Finnmark, være et viktig bidrag til ivaretagelsen av det samiske perspektivet.

Tiltak 70 i handlingsplanen er å etablere forum for utvikling av arbeidet mot vold og overgrep i samiske områder og utveksling av erfaringer og kompetanse mellom deltakerne. Dette tiltaket er planlagt å startes opp så snart situasjonen med pandemi og restriksjoner tillater det. Samhandling og samarbeid på tvers av etater og fagmiljø kan være nyttig.

Tiltak 71 går ut på å styrke samarbeidet mellom norske myndigheter, Sametinget og samiske frivillige organisasjoner i arbeidet med vold og overgrep i samiske samfunn.

Helt siden de første handlingsplanene på Sametinget om forebygging og bekjempelse av vold har holdningsskapende arbeid vært viktig. Å bryte stillheten og ikke tie om vold og overgrep, og anerkjenne at volden ødelegger samfunn, har vært avgjørende for at vi i dag har et samisk innsatsområde i en nasjonal handlingsplan. Vi vet at arbeidet ikke stopper der. Den virkelige jobben starter med oppfølging og videreutvikling av tiltak. Handlingsplanen slår fast at arbeidet mot vold i nære relasjoner skal ha høy prioritet også i årene som kommer. utfordringene samfunnet står overfor, skal møtes med handling som er basert på solid og oppdatert kunnskap.

Flere av tiltakene i den samiske delen handler om å utarbeide oversikt over forskning og forskningsbehov knyttet til vold og overgrep i samiske- og reindriftssamfunn. Det er nødvendig med en oversikt, for med kunnskap kan vi lettere identifisere problemstillinger og jobbe med konkrete tiltak. Det er en utfordring at vi ikke vet nok, og at den kunnskapen vi har er

begrenset. Med mer kunnskap og en oversikt over de utfordringene samfunnet står overfor, vil det være lettere å identifisere konkrete tiltak for å forebygge og bekjempe volden.

For å lykkes med å bekjempe vold i nære relasjoner i samiske samfunn må innsatsen være helhetlig og samordnet. Handlingsplanen skal legge til rette for effektiv forebygging, mer likeverdige og sammenhengende tjenester til voldsutsatte og ansvarliggjøring, straffeforfølgning og behandling av den som utøver vold. Det har vokst frem en anerkjennelse av at vold og overgrep er en utfordring som må løses i felleskap mellom det samiske samfunnet og norske myndigheter.

Kunst og kultur kan være en måte å fremme holdningsendring, kunnskap og åpenhet på. Gjennom mer synlighet og åpenhet sprenger vi tabuer. I den senere tid er det flere volds- og overgrepssatte som velger åpenhet om vold og overgrep gjennom formidling gjennom kunst og kultur, slik som utstillinger, litteratur og dokumentarfilmer. Det er et viktig bidrag til mer åpenhet. På dette området kan Sametinget være en støtte gjennom tilskudds- og søkerbaserte ordninger.

Som en oppfølging av sametingsmeldingen om likestilling, skal Sametinget lage en egen handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold. I løpet av det kommende året og den kommende perioden ønsker Sametinget å gjennomføre workshop med aktuelle miljøer og organisasjoner for å arbeide med innholdet i denne handlingsplanen. Sametinget ønsker å invitere til diskusjon om konkrete tiltak.

Avslutning og veien videre

Sametingsrådet foreslår å følge opp denne redegjørelsen i dialog med ansvarlige departementer for den nasjonale handlingsplanen og andre nasjonale og regionale hjelpeapparat som arbeider med vold og overgrep. I tillegg vil denne redegjørelsen sammen med likestillingsmeldingen «Sábme jállu» danne grunnlag for videre arbeid med Sametingets egen handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold og overgrep.

Forslag til vedtak

Sametinget har drøftet sametingsrådets redegjørelse om tiltakene i regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner. Redegjørelsen er vedlagt protokollen.

Sametingsrådet – plenumsaker - 001/22

SRP - vedtak:

Sametingsrådets innstilling:

Sametinget har drøftet sametingsrådets redegjørelse om tiltakene i regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner. Redegjørelsen er vedlagt protokollen.

Sametingets plenum - 008/22

Merknad 1 - NSR, representant Maren Benedicte Nystad Storslett

Det er et stort behov å samle inn data og informasjon om vold i nære relasjoner blant den samiske befolkningen slik at man kan komme fram til treffsikre tiltak. Men til tross for at vi i dag mangler et godt nok datagrunnlag, så er det tiltak man allerede kan igangsette.

Den samiske befolkningen har behov for samiske krisesenter i nærheten av hvor de bor. I dag finnes det ikke noe krisesenter i Indre Finnmark, noe som gir innbyggerne lang reisevei om en krise skulle

inntreffe. Som et område der samer utgjør majoriteten, er behovet stort for et eget samisk krisesenter.

Det er også signalisert behov for et eget samisk barnehus. Med lang reisevei til dagens tilbud i Troms og Finnmark, har innbyggerne i Indre Finnmark 400 km reisevei til nærmeste barnehus. Her er også behovet for å etablere et samisk barnehus i tilstrekkelig nærhet til både brukere og et samisk kompetansemiljø.

Tall fra Kripos, viser at 44,1% av alle anmeldte voldtekter er festrelatert. Festivaler er arenaer hvor unge møtes og hvor samisk kultur skapes. Disse arenaene kan også fungere godt til holdningsskapende, voldsreducerende og voldtektsforebyggende arbeid. For eksempel kan man i samarbeid med festivalene, politi og krisesentre få på plass et pilotprosjekt der man gjennom en tilstedeværelse bidrar med informasjon om hvordan hjelpeapparatet på best måte kan hjelpe de som utsettes for overgrep, samt formidle kunnskap og holdninger om seksualitet og grensesetting.

Saken påbegynt 10.03.22 kl. xx.xx.

Votering

Av 39 representanter var xx til stede. Det ble ikke votert over saken.

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

SP - vedtak:

Saken avsluttet 10.03.2022 kl.